

tem, licet non contra justitiam. Aliud erit exemplum, si serventur conditiones positæ, attamen ex odio procedatur.

22. *Primum dubium circa hanc conclusionem. — Covarr. affirmat. — Resolutio auctoris. —* Ad hanc porro conclusionem spectant nonnulla dubia enodanda. Primum est, si bellum voluntarie fiat ex utraque parte, sine tamen causa, an censendum sit contra charitatem, vel contra justitiam tale bellum, et consequenter an ex illo oriatur obligatio restituendi. Covarr., regula *Peccatum*, parte 2, § 21, indicat esse contra justitiam: ait enim bona capta in tali bello esse restituenda, quia bellum iniquum nullum dat jus. Cæterum, quamvis non sit dubium, illud bellum respectu Dei esse suo modo contra justitiam, propter homicidia, quæ fiunt vel fieri possunt, attamen respectu ipsorum inter se bellantium non videtur incidere injuria, quia scienti et volenti minime irrogatur; utrique autem voluntarie utrinque pugnant; nam suppono, quasi ex pacto et condicto pugnare. Secundo, hoc ipso quod ita conveniunt, quasi cedunt juri suo, et paciscuntur ut pars vincens victæ partis bona accipiat; atque hoc posito fœdere coram Deo quidem iniquo, qui vincunt, efficiuntur veri domini talium honorum, cum ex voluntate dominorum illa habeant; ergo Tertio, quia propter has causas ad restituenda saltem damna illata non obligantur; ergo possunt etiam ex bonis hostium sibi satisfacere, ut minimum, quoad expensas in bello factas. Tandem in duello privato, ex utraque parte voluntario, non oritur obligatio restituendi, neque actio injustitiæ, propter mutuum voluntarium; ergo. Atque hæ rationes videntur concludere, nullam saltem ex eo bello obligationem consurgere restituendi illa damna; quoad alia vero bona res est dubia. Nihilominus pars hæc valde probabilis est, sicut per ludum, licet alias iniquum, si tamen inter ludentes non contineatur injustitia, transferri potest dominium sine obligatione restituendi: idem cernitur in adulterio, quando pro illo pretium donatur, etc. Non negamus vero contrariæ parti suam esse probabilitatem, nedum securitatem.

23. *Secundum dubium ex D. Thoma. —* Secundum dubium, apud divum Thomam 2. 2, quæst. 40, art. 3: an liceat uti insidiis in bello, cui breviter cum ipso respondendum, licere, occultando prudenter consilium, non tamen mentiendo; de qua re, videnda sunt dicta in materia de occultatione fidei, disput. 14, sect. 4. Ex quo a fortiori resolvitur du-

bium aliud, an liceat in bello fidem frangere pactam cum hostibus. Dicendum enim per se non licere, cum apertam contineat injustitiam. Unde si aliqua damna ea ratione hostibus inferrentur, essent plane resarcienda. Intellige tamen, dummodo promissio a principio facta fuerit, quasi ex pacto mutuo et honesto, ita ut obligaverit; oportet etiam ut duret, et permaneat in sua firmitate et vi; nam si pars altera fidem fortasse violavit, altera prorsus sua fide liberatur, nam æquitas juris postulat ut subintelligatur ea conditio; idemque dicendum, si mutatio accidisset in rebus, ita ut non possent servari promissa sine gravi damno; nam tunc debet moneri pars altera, non posse sibi servari promissa, qua declaratione facta, libera manet; quod tamen raro erit permittendum¹.

24. *Tertium dubium ex eodem D. Thoma, de quo latius auctor, lib. 2 de Diebus festis, c. 28, a num. 7. —* Tertium est, an bellum in diebus festis sit licitum, ex D. Thoma, art. 4. Respondetur vero licere, si necessitas urgeat. Addit Cajetanus, si audiatur missa, non esse mortale, etiamsi absque necessitate fiat, quamvis censeri possit veniale propter inproportionem quamdam, maxime si citra incommodum differri posset. Sylvester, verbo *Bellum*, 1, extendit hoc ad tempus Quadragesimæ, ex capite *Si nulla*, 23, q. 8, et c. unico, extra, de Treuga et pace; sed hoc in consuetudine positum non est, ut Glossa ibi advertit.

25. *Quartum dubium resolvitur exemplis. — Item ratione. —* Quartum: an peccet princeps christianus vocando infideles principes in auxilium, vel e contra illis præstando auxilium in bello alias justo. Occurrendumque, per se nullum hic dari peccatum, quia contra nullam facit virtutem; et suppetunt exempla in Scriptura, primo Regum 28, in Davide, et in Machabæis, lib. 1, c. 8 et 11. Præterea, licet in bello uti auxilio ferarum; cur ergo non infidelium? Et a contrario licet vendere arma infidelibus ad bella justa; ergo et auxilium ferre. Interdum tamen poterit hoc militare contra charitatem, vel propter scandalum publicum, vel propter periculum fidelium, vel etiam propter diffidentiam de divino auxilio, de quo legitur exemplum 2 lib. Paralip., c. 16, ubi rex Asa graviter reprehenditur ac punitur, quod humanum alterius impii regis auxilium quæsierit, ex auxilii divini

¹ Vide l. 6 Defensionis fidei, c. 9.

diffidentia. Lege Abulensem 1 Regum 28, q. 17.

SECTIO VIII.

Utrum seditio sit intrinsece mala.

1. *Seditio quid. — Prima conclusio. —* Seditio dicitur bellum commune intra eandem rempublicam, quod geri potest vel inter duas partes ejus, vel inter principem et rempublicam. Dico primo: seditio inter duas partes reipublicæ semper est mala ex parte aggressoris; ex parte vero defendentis se justa est. Hoc secundum per se est notum. Primum ostenditur, quia nulla cernitur ibi legitima auctoritas ad indicendum bellum; hæc enim residet in supremo principe, ut vidimus sectione secunda. Dices: interdum poterit princeps eam auctoritatem concedere, si magna necessitas publica urgeat. At tunc jam non censetur aggredi pars reipublicæ, sed princeps ipse, sicque nulla erit seditio de qua loquimur. Sed quid si illa reipublicæ pars sit vere offensa ab alia, neque possit per principem jus suum obtinere? Respondeo non posse plus efficere, quam possit persona privata, ut ex superioribus constare facile potest.

2. *Secunda conclusio de qua in l. 6 Defensionis fidei, c. 4. —* Dico secundo: bellum reipublicæ contra principem, etiamsi sit aggressivum, non est intrinsece malum; habere tamen debet condiciones justæ belli, ut honestetur. Conclusio solum habet locum, quando princeps est tyrannus; quod duobus modis contingit, ut Cajetanus notat 2. 2, quæst. 64, articulo primo, ad tertium. Primo, si tyrannus sit quoad dominium et potestatem; secundo, solum quoad regimen. Quando priori modo accidit tyrannus, tota reipublica, et quodlibet ejus membrum jus habet contra illum: unde quilibet potest se ac rempublicam a tyrannide vindicare. Ratio est, quia tyrannus ille aggressor est, et inique bellum movet contra rempublicam, et singula membra; unde omnibus competit jus defensionis. Ita Cajetanus eo loco; sumique potest ex Divo Thoma, in secundo, distinctione quadragesima quarta, quæst. 2, art. 2. De posteriori tyranno idem docuit Joann. Hus, imo de omni iniquo superiore, quod damnatum est in Concilio Constant., session. 8 et 15. Unde certa veritas est, contra hujusmodi tyrannum nullam privatam personam, aut potestatem imperfectam, posse

juste movere bellum aggressivum, atque illud esset proprie seditio. Probatur, quoniam ille, ut supponitur, verus est dominus; inferiores autem jus non habent indicendi bellum, sed defendendi se tantum, quod non habet locum in hoc tyranno. Namque ille non semper singulis facit injuriam, atque si invaderentur, id solum possent efficere quod ad suam defensionem sufficeret. At vero tota reipublica posset bello insurgere contra ejusmodi tyrannum, neque tunc excitaretur propria seditio (hoc siquidem nomen in malam partem sumi consuevit). Ratio est, quia tunc tota reipublica superior est rege; nam cum ipsa dederit illi potestatem, ea conditione dedisse censetur, ut politice, non tyrannice regeret, alias ab ipsa posse deponi. Est tamen observandum, ut ille vere et manifeste tyrannice agat, concurrantque aliæ condiciones ad honestatem belli positas. Lege Divum Thomam, 1 de Regimine principum, c. 6.

3. *Tertia conclusio. —* Dico tertio: bellum reipublicæ contra regem neutro modo tyrannum, est propriissime seditio, et intrinsece malum. Est certa, et inde constat, quod deest tunc et causa justa et potestas. Ex quo etiam e contrario constat, bellum principis contra rempublicam sibi subditam, ex parte potestatis posse esse justum, si adsint aliæ condiciones; si vero desint, injustum omnino esse.

SECTIO ULTIMA.

Utrum privatam bellum seu duellum sit intrinsece malum.

1. *Prima conclusio. —* Hujusmodi privatam certamen, quod græce *monomachia* dicitur, dupliciter committi potest, vel quasi repente et casu, et de illo hoc modo spectato agere pertinet ad materiam de homicidio; vel potest fieri ex partium conventionem et consensu, atque si sic fiat cum quibusdam conditionibus publicis, vocatur duellum; si vero privatim, vocatur diffidatio, vel singulare certamen, vulgo *desafio*. Dico primo: si desit causa justa, semper duellum est malum: hæc assertio patens est, cum hoc quoddam sit bellum, ac possit etiam in illo mors hominis intercedere. Rursus duellum fieri potest ad ostendendas vires et animositatem, vel ad comparandum nomen, quod interdum solet in bello fieri inter milites: sub quâ etiam ratione malum est, quia illi temere se exponunt, et periculo mortis, et interfectionis alterius. Et confirma-

tur, nam bellicum exercitium mortale peccatum est, si sit cum evidenti periculo mortis; qui enim in eo moriuntur, privantur sepultura ecclesiastica, extra, de Torneamentis, c. 1; ergo, etc.; idemque ex eadem ratione sentiendum de duello, quod fit ad manifestandam veritatem, vel purgandum sese ab aliquo crimine, ut docet Cajetanus 2. 2, quæst. 95, art. 8, et habetur c. 1, extra, de Purgatione vulgari, et cap. *Monomachiam*, secunda, q. 5, ubi Turcremata, et Henricus, Quodlibeto 9, q. 32. Ratio est, quia non est revera media ad veritatem et innocentiam ostendendam, quandoquidem aliquando innocens in duello occiditur; nec ratio sufficiens ad occidendum alium intercedit: ergo neque ad aggrediendum. Præterea in eo agitur contra propriam charitatem; nam si provocans sit innocens, exponit se periculo mortis; si vero nocens, multo magis peccat, volens se purgare superstitioso modo. Denique Deus ipse in eo tentatur, cum per medium indebitum ab eo auxilium speretur. (Vide auctorem, l. 4 de Irreligiositate, c. 3, n. 8.)

2. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: omne privatum duellum, id est, quod aliquo modo non continet omnes conditiones justihelli, est intrinsece malum. Est communis Summistarum, verbo *Duellum*; et quidem de provocante ad duellum, sine ulla limitatione aut distinctione admittitur, ac probatur, quia occidere hominem privata auctoritate est intrinsece malum, præterquam in propriam suarumque rerum necessariam defensionem; sed qui provocat ad privatum duellum, sua propria auctoritate privata aggreditur ad occidendum; ergo, etc. Secundo, idem probatur de acceptante; nam ille vult re ipsa aggredi ad occidendum alterum provocantem. Confirmatur, quia tale duellum generaliter damnatur jure, in lege prima, Codice de Gladiatoribus, et in Tridentino, sess. 25, de Reformatione, imponitur pœna excommunicationis, et aliæ plurimæ pugnantis, dantis consilium, spectatoribus, etc. Et in Bulla quadam Pii IV, reservatur ea excommunicatio Pontifici, præterquam in persona imperatoris et regis. Et licet hæc jura videantur solum loqui de duello publico, tamen Gregorius XIII extendit id ipsum ad privata certamina singularia, quamvis non reservet excommunicationem.

3. *Quorundam limitatio conclusionis.* — *Forum fundamentum.* — *Rejicitur.* — *Ad fundamentum adversariorum.* — Advertendum vero limitasse quosdam hanc conclusionem in ac-

ceptante, si id faciat defendendi honoris gratia, quod alias maneret infamis, si provocatus non acceptaret. Et suadetur a simili: nam vir nobilis, quem alter aggreditur, non tenetur fugere, sed licite expectare potest, ac se defendendo provocantem occidere, idque solum propter tuendum honorem convenientem suo statui; ergo similiter, etc. Et hoc indicat Navarr., in Summa, c. 15, in fine, quamvis c. 11, n. 39, aliud sentiat. Sed contrarium est omnino verum, ut patet ex juribus citatis, præcipue ex bulla Pii IV, in qua notanda sunt illa verba: *Ex quacumque causa, etiam a legibus non improbata, quovis pretextu admittere*, etc. Ratio a posteriori naturalis est, quia iudicio cujuscumque prudentis, contra rectam rationem uterque illorum tunc eligit alium percutere. Addo insuper illam non esse veram infamiam, quamvis imperitum vulgus ita iudicet. Ratio vero a priori liquet, quia illa non est defensio, sed aggressio; namque defensio solum habet locum ubi vis vi repellitur; ibi autem nulla intercedit vis, in quo differt hic casus ab illo simili qui adducebatur. Ibi enim vir nobilis patitur actu vim, et cogitur ad agendum aliquid quod sibi alias non licet; hic vero nulla est vis. Item ibi provocatur homo ad puram defensionem; hic vero etiam ad aggressionem, quam honesta ratione negare potest. Ita Cajetanus supra, circa solutionem ad 3, et in Summa, verbo *Duellum*, ubi Armilla, n. 1; Sotus, l. 5 de Justitia, q. 1, art. 8, vers. *Quod si hinc*; Abulens., 1 Reg., c. 17, q. ult.

4. *Secunda limitatio.* — *Sublimitat Cajetanus.* — *Arguitur a prædictis auctoribus pro sua limitatione.* — Secundo, limitatur conclusio in eo casu, quo innocens injuste accusatus et damnatus, vel certe condemnandus ad mortem, provocaretur ab accusatore ad duellum, si vellet certam mortem, quam per judicem esset subiturus, commutare in periculum duelli. Nam tunc acceptare duellum videtur justa defensio. Ita tenet Lyranus, 4 Regum, 17; et Navarr., c. 11, n. 39, et c. 15, n. 9, et Cajetanus, 2. 2, q. 95, art. 8, et verbo *Duellum*. Addit tamen dummodo non propria, sed principis auctoritate fiat. Et probatur limitatio, quia ille talis accusator aggreditur innocentem gladio iudicis: ergo licet innocenti se defendere; ergo et medium ad defensionem assumere, quod non est aliud in proposito casu, quam duellum. Confirmatur, quia, ut in superioribus diximus, materialis aggressio interdum est formalis defensio; hoc ipsum ergo erit censendum in proposito.

5. *Rejicitur limitatio primo secludendo auctoritatem principis.* — Hæc vero exceptio mihi non probatur, quam etiam repellit Sylvest., verb. *Duellum*, et Abulens. supra; Anton., 3 part., titulo 4, § 3, cum aliis ibi allegatis. Indicatque Soto, 5 de Justitia, quæst. 1, art. 8. Atque si secludamus auctoritatem principis, suadetur, quia id revera non defensio est, sed aggressio, cum defensio solum habeat locum ubi ab actuali aggressore infertur vis; ille autem accusator revera non infert vim, quia non cogit ad pugnam, sed invitat, et solum proprie aggreditur calumniando; calumnia autem non propulsatur vi, sed veritatis manifestatione¹. Quod si hæc possibilis non est, nequaquam licet transgredi ad media inordinata, quæ vere non sunt media, sed patienter ferenda est mors, non secus ac si innocens probaretur nocens per falsos testes. Confirmatur, nam si duelli acceptatio tunc haberet locum defensionis, certe etiam provocatio, si aliud medium non succurreret; nam etiam hoc esset vi repellere vim, quæ infertur gladio iudicis; liceret ergo provocare ad tale duellum, quod tamen ipsimet auctores citati negant. Sequitur ulterius licere accusato, occulte, si posset, occidere accusatorem, si inde speraret fore ut liberaretur a morte. Patet sequela; nam in defensione justa licitum est prævenire. Sequitur præterea licere tibi acceptare tale duellum, ne forte per judicem quispiam te privet fama, vel omnibus fortunis; non enim solum in defensione vitæ, sed etiam in defensione externorum bonorum licet alium occidere. Negat Cajetanus sequelam, quia, inquit, defensio armata solum licet, quando alius me armis invadit; in causa autem criminali, etsi alius non suis armis, attamen gladio iudicis aggreditur; in civili vero non ita, sed sententia solum injusta. Verum hoc nihil refert; nam in primis illa differentia ad rem moralem valde materialis est, quæ proinde nihil confert ad honestatem. Unde alii², etsi quidem minus probabiliter, magis tamen consequenter, eandem utrobique rationem agnoscentes, asserunt licitum esse sive acceptare, sive offerre duellum, quando innocens condemnandus esset, etiam ad gravem famæ aut fortunarum jacturam. Deinde Cajetanus etiam falsum assumit;

¹ Concinit Salon. 2. 2, c. 64, art. 3, controvers. 3.

² In his est Molina, de Justitia commutativa, disp. 17, num. 7; Sanc., cum aliis, quos allegat, l. 2 Decal. c. 39, num. 8.

nam si quis sine armis rem meam vellet furari, nec sine armis valerem injuriam propulsare, per arma plane id liceret; ergo similiter jacturam illam famæ aut honorum, armorum defensione avertere, oblatum a calumniatore duellum acceptando. Quod vero aliqui negant, hoc etiam simile esse, quia, videlicet, propter bona externa non licet cuiquam se mortis periculo exponere, falso ex tali fundamento negant. Enimvero, ut dictum est in numero tertio, non tenetur vir nobilis fugam capere, quamvis expectando invasorem, ad tuendum honorem suo statui congruentem, exponat se mortis periculo.

6. *Secundo et principaliter rejicitur limitatio.* — Ultimo, non potest reus sic falso accusatus occidere suum accusatorem; ergo neque licet idem tentare per duellum. Patet consequentia; quod enim non licet facere, non licet aggredi. Antecedens etiam liquet, tum ex dictis, tum etiam exemplo. Quia si Petrus, verbi gratia, sciret Paulum dedisse alteri pecunias, ut is Petrum occideret, non liceret Petro Paulum sua auctoritate occidere, quamvis intelligeret se non alia via mortem ab illo tertio evasurum; idque non aliam ob causam, quam quod Paulus per se vim non inferat; ergo nec poterit similiter falso apud judicem accusatus, suum interimere accusatorem. Et confirmatur tandem, quia dubium non est quin, si contraria opinio admitteretur, plurimæ inde orirentur injustæ cædes in magnam reipublicæ perniciem; facile quippe sibi quisque persuaderet, injuste se in iudicio accusari, nec aliud sapere remedium ad vitam, honorem aut bona tuenda, quam si accusatorem occidat. Fieret etiam ut si quis, ex ignorantia invincibili, bona quidem fide, sed tamen falso, quempiam accusasset, posset accusatus, ad vitam aut famam tuendam, innocentem illum occidere; nam hic etiam innocens accusator non minus gladio iudicis alium invadit, quam si ex malitia accusasset, cum de facto hic etiam sit vitam alteri aut famam per falsam accusationem ablaturus. Quo fit ut, licet speculative loquendo contraria opinio videatur fortasse probabilis, nulla tamen ratione sit in praxi admittenda.

7. *Rejicitur ulterius prout a Cajetano sublimitatur.* — *Ultima tandem instantia labefactatur, et vendicatur generaliter secunda conclusio.* — Quod vero Cajetanus ait, licere acceptare duellum, saltem ex licentia principis, non videtur satis consideratum: nam princeps non potest juste dare talem facultatem; quia vel secundum allegata et probata,

ei constat hominem accusatum esse innocentem, vel nocentem, vel neutrum. Si primum, tenetur illum absolvere, neque potest periculo duelli honesta ratione illum committere. Si tertium, idem plane est asserendum, quia jura et ratio justitiæ postulant ut, accusatore non probante, reus absolvatur: et in dubiis favendum est reo. Si vero dicatur secundum, tenetur judex, secundum ordinarium jus, illum condemnare. Quod si dicatur supremum principem ex plenitudine potestatis posse absolvere etiam convictum, maxime si privatim sciat illum esse innocentem, contra; nam si potest absolvere, honesta ratio postulat, ut omnino absolvat, et non exponat periculo duelli; præterea, quia ex parte accusatoris committitur injustitia; nam licet possit princeps absolvere innocentem, probatum nocentem, non tamen ullo modo potest punire nocentem, si non convincitur nocens: et accusator ipse, quamvis revera sit calumniator, non tamen de hoc est convictus in judicio, atque si veniat puniendus, justa certe pœna, non duello punietur. Dices, eam non esse pœnam neque injuriam, quia, ut supponimus, voluntarie petitur vel acceptatur duellum. Respondeo verum esse, hac quidem ratione, non fieri injuriam huic privato, fieri nihilominus reipublicæ, et bonæ gubernationi, quandoquidem contra ordinem juris exponitur quispiam periculo mortis sine sufficiente causa publica. Quod si tandem quis contendat posse in aliquo casu, ad majora mala vitanda, principem hoc permittere, ut de facto permittuntur meretrices, nullo tamen modo potest conferre jus et potestatem ut id juste fiat, licet non peccaverit permittendo; quia nullum habet jus ille innocens aut accusatus, ut per se et sua auctoritate alterum occidat, vel aggreddiatur; ergo neque potest princeps indulgere illis hanc potestatem. Patet consequentio, quia non potest princeps concedere alicui, ut sine peccato alterum occidat, nisi prius juridice sit convictus et damnatus, quod in proposito casu non ita est. Quocirca conclusio posita generaliter procedit absque ulla limitatione.

8. *Tertia conclusio communis bipartita.* — Dico tertio: privata pugna, id est, quæ inter duos fit vel inter paucos, si auctoritate publica fiat, non est intrinsece mala, sed si alioquin habeat justas belli condiciones, honestari potest; nam potius eo in eventu rationem belli habet, saltem partialis, quam duelli. Hæc conclusio communis est. Ejusque prior pars

ostenditur primo, nam occisio auctoritate publica, et ex justa causa, non est intrinsece mala; ergo nec medium aggredi ad eam necessarium (cujusmodi esse potest pugna de qua loquimur) malum erit. Confirmatur, quoniam bellum inter multos, cum superius declaratis conditionibus, potest esse justum; ergo et inter paucos. Sola enim differentia multitudinis personarum non variat honestatem, sive justitiam. Secundo, damnatus pœna capitis licite valet ex principis facultate, si necessaria sit, a quolibet privato necari, et tunc ille non peccabit occidendo, cum id faciat ut minister justitiæ; ergo idem licebit in proposito eventu.

9. *Suadetur secunda pars.* — *Primus modus justificandi hoc duellum.* — *Secundus modus.* — Jam posterior conclusionis pars suadetur, primum, ex usu nominis *duellum*; quippe communiter significat pugnam omnino privatam, id est, ex nuda auctoritate causaque privata commissam; tale vero duellum intrinsece malum est; at pugna de qua loquimur, etsi videatur privata, quia inter paucos, re autem vera publica censetur, quia auctoritate publica, et ob causam publicam suscipitur; non ergo habet intrinsecam malitiam duelli, sed veram rationem belli. Unde, ut licite fiat, justis belli condiciones sortiri debet, quod duobus fiet modis. Primo, quando totum belli negotium revocatur ad pugnam inter paucos, de quo, an sit honestum, nullus dubitat, dummodo præter justitiam belli id observet princeps, ut victoriam non trahat ad statum magis dubium, quam per bellum haberet; adeo ut velit Cajetanus non licere principi revocare bellum ad paucorum pugnam, nisi certus sit fore ut in bello communi vincatur. Verum regula posita generalior est, ac verior; nam, quando spes victoriæ non minuitur nec minus certa evadit ex reductione belli ad duellum, nulli fit incommodum aut injuria, et alias vitantur cædes plurimæ; ergo res honesta et justa erit. Quoniam vero hæc commoda reductio raro accidit, prudentia uti oportet in ea admittenda; quam si forte princeps indebite ac temere admittat, non peccabit quidem contra justitiam reipublicæ hostium, si alias ipse agit justum bellum; peccabit tamen et contra jus debitum suæ reipublicæ, cui ex officio tenetur caute providere et consulere, et contra eos subditos, quos exponit periculo duelli sine rationabili causa. Secundo modo potest negotium hoc esse justum, non quia totum bellum in illo quasi virtute contineatur, sed quia pars est belli, quod, juste susceptum

et inchoatum, illo fortasse modo expedit peragi ad victoriam consequendam, quatenus ea reductione priventur hostes fortioribus quibusdam militibus, vel remittant animos, et e contrario, proprii milites magis animentur, ob similesque alias causas quæ possint occurrere. Ita docuit Navarr., c. 15, in fine. Ratio autem est, quia tunc subest legitima causa et potestas. Item, si totum bellum licet, etiam pars ejus licebit; hæc autem pugna est quasi pars quædam et necessaria, vel utilis, ut supponimus ad finem totius belli; quare, etc. Quæ ratio probat tam esse licitum hoc offerre, quam acceptare; quia si illud in se licet, etiam procurare licebit ab habente potestatem. Contrarium tamen hujus posterioris modi videtur tenere Cajetanus, verbo *Duellum*, quem Navarr. interpretatur, ut intelligat quando sine justitia et sine causa fit ad paucos belli reductio.

10. *Objectio contra conclusionem.* — *Ad primam.* — *Ad secundam.* — *Ad tertiam.* — Nunc contra conclusionem arguitur primo. Quia qui inducit tale duellum, si juste agit bellum, consequenter invitat alterum, et provocat ad id, quod non potest sine peccato acceptare; ergo inducens peccat. Secundo, exponit innocentes periculo mortis, quod per se videtur malum. Tertio, astringitur ad non defendendos suos, si vincantur ab adversariis, aut sicut in evidentissimo periculo; hoc autem videtur militare contra jus naturæ, quo tene-

mur defendere innocentes. Ad primum, dicendum est illum principem non provocare ad malum, sed ad minus malum; namque directe petit jus suum, quod, quia peccat alter, potest ad vitandum maximum bellum petere, ut commutetur in minus malum, quale est pugna periculumque paucorum. Ad secundum, dices, pro communi bono id fieri interdum posse. Nam etiam in integro bello multo plures innocentes exponuntur periculo mortis. In individuo tamen cavendum est, ne sine magna causa fiat, et quoad fieri potest, periculum minuatur. Ad tertium, sicut defendere innocentem, non est præceptum quod pro semper obliget, sed tunc cum commode fieri potest, ita e contrario, obligare se ad non defendendum innocentem in casu aliquo, non est intrinsece malum; sed tunc licere potest, quando cum iis fit circumstantiis, ut prudenter censeatur quispiam non posse illum defendere, quia videlicet non sine magno et communi incommodo defendet; ita vero est in proposito argumenti eventu.

Tractari hoc loco posset de pœnis, tam duelli quam illud foventium, de quibus in materia de censuris commodius¹. Atqui hic totius tractatus de charitate finis esto, ad laudem Dei, Virginisque Matris.

¹ Vide auctorem, tomo de Censuris, disput. 3, sect. 7, a n. 11, et disp. 31, sect. 4, n. 48.

LAUS DEO.